

והרי נועדה בעיקרה לבירור הטענות? (ואם כי לגבי שאר דיני השבועה, אין צורך שתהיה דוקא בפני ב"ד, ורק לענין כפל צריכים שתהא השבועה בפניהם, ועל זה הרי אינם 'בית דין' הסמוכים לדון, מכל מקום יש להסתפק שיתכן שדי בכך שתהיה השבועה בפני ב"ד שיש להם כח לחייב שבועה, ואין חסרון במה שאין להם דין 'בית דין' לגבי כפל – עפ"י אילת השחר להלן קה.).

וכתב, שסובר הרמב"ן שאע"פ שאנו רשאים לדון מכה 'עבדינן שליחותיהו', אין כאן סמכות של 'סמוכין', ולכן דעתו שכל הודאה בפניהם נחשבת כהודאה חוץ לבית דין.

אכן, בעל המאור, אפשר שסובר כמו שכתב ב'נתיבות המשפט', שבמה שדנים הרי הם כסמוכין, ולכן לשיטתו מועילה הודאה אף לענין הכפל (אם יתפוס, כי הרי אין ב"ד נוקקין לדון על חיוב הכפל, כמובין). (באור זה במחלוקת הרמב"ן והר"ן, נמצא כבר ב'שערי ישר' ז, כ. וע"ע בענין הודאה בקנס שלא בפני ב"ד סמוכין – במובא לעיל דף עה).

'אלא חדא מתרי ותלתא נקט' – כמו כן יכול היה להעמיד כגון שהעידו העדים שאכלו קודם שטען טענת גנב, שפטור משלומי ד' וה', כי הרי זה כמי שטבח בבית הבעלים קודם גניבה (הרא"ש בשטמ"ק). ואולם, דעת הראב"ד (בהשגותיו, גניבה ד, ב) שגם באופן כזה, שטבח ומכר קודם שבועה – חייב בדו"ה. ואפשר שמכאן מקורו, שהוקשה לו מדוע לא אמרו כאן להעמיד כגון שטבח לפני שנשבע, אלא ודאי חייב גם באופן זה. (זכר יצחק ח"א סג)

דף קז

'עירוב פרשיות כתוב כאן' – הנה סיכום שלש שיטות הראשונים:

שיטת רש"י: דין 'מודה במקצת' הנלמד מ'כי הוא זה' אינו אלא במלוה, אבל בפקדון, חייב שבועה גם כשכופר הכל.

שיטת הריב"א: בטענת כפירה (כ'להד"ם' או 'החזרת') – אין שבועה אלא בהודאה במקצת, בין במלוה בין בפקדון. ואולם בטענת 'נאנסו', שאינה במלוה אלא בפקדון – חייב שבועה גם כאשר אינו מודה במקצת. (וכן פסקו ר"ח ורא"ש).

(הרשב"ש (בשו"ת, תקמא) פרש לשיטה זו את המושג 'עירוב פרשיות', שאין הכוונה לשייך את הנאמר בפרשה זו לפרשת 'אם כסף תלוה', אלא שבפרשה זו עצמה מעורבים הנושאים, שתחילה דיבר הכתוב על גניבה מהשומר – 'וגונב מבית האיש...!', ואח"כ: 'על כל דבר פשע... אשר יאמר כי הוא זה' – היינו, כשאינו טוען נגנב או נאנס אלא שכופר בעיקר התביעה, שאז אינו נשבע אלא אם הוא מודה במקצת, ואח"כ שוב חוזר 'ישלם שנים לרעהו' – על גניבה).

שיטת רבנו תם: גם בפקדון אין שבועה דאורייתא אלא ב'מודה במקצת' (אלא שחכמים תקנו שבועה בפקדון בכופר הכל). ו'עירוב פרשיות' משמעו – שאותה הלכה אמורה היא גם במלוה (וכדברי הראשונים: 'עירוב פרשיות' ולא 'עיקור פרשיות'). ובמלוה חיוב שבועה בא כשמודה במקצת וכופר במקצת, ובפקדון – כשמודה במקצת מן הפקדון, ועל מקצתו טוען 'נאנסו'.

ורמי בר חמא ור' חייא בר אבא שאינם סוברים 'עירוב פרשיות', גם הם מודים שבמלוה אינו חייב שבועה דאורייתא אלא במודה במקצת, שנלמד מפקדון, והם סוברים שבפקדון אין שבועה דאורייתא אלא בשמודה במקצת, וכופר במקצת, (בין אם טוען גם 'נאנסו' על חלק שלישי, בין אם לא טוען 'נאנסו' כלל. לעולם צריך הודאה וכפירה).

זו לשון הגרא"א דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו ח"ד עמ' 57):
 'אנו מוצאים בתורה הקדושה דברים הנראים לכאורה תמוהים, כגון 'אין מוקדם ומאוחר בתורה', 'עירוב פרשיות כתוב כאן', קרי וכתוב וכו'. וכן במשנה ובגמרא – 'משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן – מילתא אנב אורחיה קמשמע לן' וכו' (ברכות ב.). וכן הרבה מאד. וצריך עיון, כי לכאורה נראה כחוסר שיטתיות.

וכן – 'אתו דרדקי האינדא לבי מדרשא... אל"ף ב"ת אלף בינה, גימ"ל דל"ת גמול דלים... (שבת קד.); ולכאורה תמוה, וכי זוהי הדרך ללמוד תורה אל"ף ב"ת? והלא לכל חכמה דרושים סדר ושיטה? אבל הענין הוא, שתורה היא סוד היחוד, ואינה נתפסת במחשבת החכמה אלא בדרך הלב, כי עיקר התורה הוא בלב. סוד היחוד הוא 'פה ולב שוים', דהיינו 'יחוד קודשא בריך הוא ושכינתא' (גר"א), וגדר פה ולב שוים היינו איחוד שכל ולב.

נמצא שהשיטתיות שלנו אינה לשם ידיעה בעלמא אלא בעיקר לשם קניית יראת שמים בלב; ולכן יש לה צורה לגמרי אחרת מהשיטתיות הנהוגה בלימוד שאר חכמות.

ברור מדברי חז"ל, למשל, שהלומד מקרא ולא לקח ממנו הוראה לשם יראת שמים והנהגה טובה, אין זה נקרא לימוד כלל. הרי אמרו ז"ל (ברכות סא.) 'ולמאי דקאמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה, אפילו בי רב נמי לא קרא', היינו שאפילו מקרא לא למד, כי הלך אחרי אשתו, ובחומש כתיב 'ותקם רבקה... ותלכנה אחרי האיש' ולא לפני האיש; ואין זה שלא ידע את פשט הפסוק, אלא שלא הסיק ממנו הנהגה לחיים, שאין ראוי לאיש ללכת אחרי אשה, משום הרהור.

[ועל כן בתקופת חז"ל למדו מקרא חמש שנים (אבות ה, כא), ומעיקר הדין גם תלמיד חכם בתחילת לימודו צריך להקדיש שליש זמנו למקרא (יד"ד רמ"ד), ולכאורה קשה, מכיון שעבר על המקרא כמה פעמים הרי יודעו, ולמה צריך להקדיש כל כך הרבה זמן לזה? אבל בזה מבואר, כי תמיד אפשר לחדש לימודים ביראת שמים].

וכן אמר רב כהנא (שבת גז.) שהיה בן י"ח שנה וכבר למד כל הש"ס ועדיין לא ידע שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, כי העיקר אצלם היה הדרש לשם התבוננת הלב.

– במקום אחר (שם עמ' 173), תוך שהוא מדבר על הדרגות השונות של הבנת עניני התורה, הגדול לפי גדלותו, והקטן כקטנותו, כתב:

'... וכמו בענין מודה במקצת שאמרו בגמרא אחד מאן דאמר, עירוב פרשיות כתוב כאן (ב"ק קז.), אבל המעיין בסוגיא יראה שזה רק למראה החיצוני, אבל בעמקות הענין הכל על מקומו נכון'.

(אולי כוונתו שה"כ הוא זה ענינו דוגמא ו'אבטיפוס' לכל טענה שאדם מעיז בה ואינו נרתע מלאמרה, (וזהו 'עירוב פרשיות' – דין הנאמר בפרשה אחת אך שייך לכמה פרשיות שנאמרו בענין), מקום מקום לפי ענינו; בהלואה אין זה אלא כשמודה במקצת, ובפקדון – גם כשכופר הכל. זהו לשיטת רש"י. ולריב"א ולר"ת, אף בפקדון מתקיים דין 'מודה במקצת').

(ע"ב) 'לא, הואיל ויצא ידי בעלים בשבועה ראשונה. איתמר נמי... הואיל ויצא ידי בעלים בשבועה ראשונה' – ומכך שלא אמר 'שכבר קנאה בשבועה' משמע ששבועה לא מועילה

לפטור, וכן שליחות יד אינה פוטרת. (כן כתבו ונקטו להלכה, הראב"ד בהשגות – גניבה ד, ב, ה"ח והרא"ש כאן. וערשב"א). ואולם שיטת הרמב"ם (שם) שהשולח יד ואחר כך טען טענת גנב – פטור מן הכפל (וע' במ"מ ביישוב דבריו עם הסוגיא. וכן בספר 'זכר יצחק ח"א סג, א).